

חו"ל בלי מיסים

אחרי שכתבתי את הכתבה הארוכה (מרזי) על אישהשנה, הייתי זקוק למנוחה. החלטתי לנסוע לכמה ימים לחו"ל. אבל לא היה לי חשק לשלם מסניסיונות. נסעתי לירושלים העתיקה.

העיר העתיקה — זו שכין החומות — היא עולם בפני עצמה. לא מדינת־ישראל, וגם לא חלק בלתי־נפרד של הגדה. משהו שונה, מנותק, כמו אי בלביים.

במשך חמישה ימים לא יצאנו מבין החומות, מלבד פעם אחד כדי להוציא כסף מן הכספומט. לא מצאתי כספומט בעיר העתיקה כולה.

גרנו בבית־ההארה של העדה הלותראית. אי בתוך אי. בית ערבי יפהפה, ואליז צמוד גן, ובמרכזו מיוקרה. אפשר לשבת שעות על גבי שעות ולהקשיב לשיכושך המים.

היה שקט. שקט גמור. לא נשמע קול. רק ביום השני שמתי לב לעובדה שאני יושב במרחק של עשרה מטרים מן השוק המרכזי של העיר העתיקה. ישבתי, למעשה, קומה אחת מעליו.

כשגיליתי זאת, המה השוק מאלפי אנשים — ערבים, תיירים מכל העולם, ישראלים. ובכל זאת: רחש לא הגיע אליי.

איך זה? אינני יודע. קודם כל, אין מכוניות. חוץ מן הכביש שלאורך החומה, משער־יפו עד לרובע היהודי, אין בעיר העתיקה תחבורה מנועית. כמו באי הירדה ביוון.

חוץ מזה איש אינו צועק. החנוונים והרוכלים אינם מכריזים על מרכולתם, כמו בשוק הכרמל. אומרים רק „ולקאם“, „מרחבה“, „בואו תכנסו“.

חוץ מזה — האקוסטיקה. כל סימטאות השוק מהווים מעין קניונים מקורים בפחים, השקועים בין הבתים. הקולות אינם מגייעים אל הירידות.

אפשר לישון שנת־ישישים, ליד חלונות פתוחים, כאמצע העיר הצפופה מאיך־כמהו. עד השעה 4 בבוקר. בשעה 4 בדיוק מתחילים עשרות מואזינים מוקלטים להשמיע את הקריאה לתפילה בעש־רות רמקולים, והחלל מתמלא בהמולה שלא־תיאמן. זה מתמוזג עם הסכיבה, כמו הפעמונים מחרישי־האוזניים מן הכנסיה הסמוכה, בשעות אחרות. אבל אם רוצים לישון מבלי להתמודד עם אלה אכזר, מוטב בכל זאת לסגור את החלון.

יש ירושלים־שלימעלה וירושלים־שלימטה. למדנו חישימהר שאפשר להגיע בעיר העתיקה מכל מקום לכל מקום מבלי לדרת כלל לרחובות. אפשר לעבור על הגגות. כל הגגות מחוברים בני שרים, מעל לסימטאות. על הגגות יש גנים, דירות, משמרות של צה"ל, הכל. וכך היה תמיד. והיה לעת הערב ויקם רודי מעל מישכבו, ויתהלך על גג בית־המלך, וירא אשה רוחצת מעל הגג, והאשה טובת־מראה מאור“.

השטח הקטן הזה של העיר העתיקה הוא עולם ומלואו. בשעת טיול אפשר לגלות בה דברים חדשים מדי כמה דקות. מוסיאון נסתר. חנות מעניינת. מרתף של מאפיה לממתקים, ובו חפירות מתקופת הצלבנים. סימטה עקלקלה מרתקת. מושבי־זקנים של נזירים. פסיפס מימי הבית השני, מתחת לכנסיה בית־מינור של פולניות, ובו צעירות בלונדניות הנראות כאילו באו אתמול מגרני־סק. איך־סוף.

למראית־עין, העיר העתיקה מחולקת רק לכמה רובעים — מוסלמים, נוצרים, יהודים, ארמנים. אך למעשה מהווה כל אחד מן הרבעים האלה פסיפס משוגע של כתות ותתי־כתות, רובע בתוך רובע בתוך רובע.

יש עשרות כתות נוצריות, שכל אחת מהן שומרת בקפדנות על הפינה הקטנה שלה, ומקיימת חיים קהילתיים מלאים ועשירים. ברובע המוסלמי יש פינה כורדית, שאנשיה באו לארץ עם צלאח־אל־דין לפני 800 שנה. לידה — פינה אפריקאית: כושים מניגריה, צ'אד וסנגל. הם נתקנו איכשהו בארץ, אחרי התאג', אם מחוסר כסף, אם מפני שבחוק המהשילטונות, אם מכל סיבה אחרת. כל אחד יודע מניין בא כל אחד אחר, ואי שהם יושבים בארץ מזה דורות, והכנים רואים עצמם פלסטינים לכל דבר. (אסירת־העולם הכר שית, פטמה כרנאווי, ששחררה בעיקס־תחילופין, היתה אחת מן האמהות.)

ערב אחד שמענו קונצרט אלוהי של עוגב. מגנן גרמני מפורסם בא מברמן כדי לנגן בכנסיה הלותראית, וקהל של ידענים הקשיב בנימוס ומחה כפיים. במרחק של 50 מטרים משם (מעל לגגות) יש פאב מוחאב, סגור הבדורים. שבו מתכנסים בלילה ההיפים שבין התיירים, יחד עם חיילים מפיג'י ובנייהמקום, שומעים מוסיקת־פופ דרום־אמריקאית רועשת ושותים בירה המוגשת על־ידי מין רפי גלסון פלסטיני. המון נערות שזופות, ובחורים בעלי צמות ועגילים.

כסימטה אחרת, במקום שאין בה נפש חיה אחרי השעה 8 בערב, מוחאב מועדון־לילה ערבי, ובו מקשיבות נערות בלונדיות מדממארק לנקיטת־תופים משגעת של מתופפים ערביים. בין כל אלה מסתובבים אנשי מיסמרהגבול, בשלישיות, חמושים ומוכנים בכל רגע לירי, וצורים צעירים מקומיים, תובעים כגסות תעודות־זהות ומשפילים אותם. קשה להתעלם מזה: זוהי עיר כבושה, וכל אחד מתושביה חש בזה בכל רגע.

אלמלא כן, היתה ירושלים עיר אידיאלית. שני עולמות (יהודים וערבים), ואולי ארבעה עולמות (העיר העתיקה, העיר הערבית החדשה, העיר היהודית החילונית והעיר היהודית החרדית), ואולי אלף עולמות, מאות כתות, קבוצות, עדות — ביחד, במרחק של כמה דקות־הליכה זו מזו.

אילו כל זה היה חי כשלוס, כלי ארונים וכלי עכרים, זה היה נהדר!

העיר של אלברט

ישבנו על המירפסת של מוזס ושתינו ערק ותה עם נענע. (יש ספר כזה של יוסי שטרן, על החיפוט של מוסא. מוסא הוא מוזס, הוא אברמאון, פלסטיני ירושלמי הנרא כמו קצין בריטי ג'ינג'י. המיסטדה שלו שכנת מול מיגדל־דוד.)

מישנו אמר לי שלום. אלברט אגאזאריאן, מרצה להיסטוריה, הדובר של אוניברסיטת בירזית. כפי שמעיד שמו, הוא ארמני.

שתינו ערק ביחד, שוחחנו על הא ועל דא (המכות שספג יידינו סרי נוסייבה, מה בדיוק קרה בזונוה, מה דעתו של יצחק רבין על הבעיה הפלסטינית, וכו' וכו'). לבסוף סיפר שהוא עומד בלילה שלמחרת לקחת קבוצה של צליינים לסיור בירושלים „שלו“. האם אנחנו מוכנים להצטרף? ועוד ארץ!

יצאנו בשעה 8. העיר העתיקה נראתה כאילו הוטל עליה עוצר. הסימטאות החשוכות היו מוארות פה ושם באור ציורי של פנסי־רחוב.

במשך שלוש שעות סיירנו בסימטאות, עצרנו במקומות שמי עולם לא שמתי אליהם לב, וגילינו אוצר של סיפורים פוקחי־עיניים.

כאשר ביקר הקיסר הגרמני בעיר העתיקה, נתן לו הסולטאן התורכי במתנה את הבניין הגדול ליד שער יפו, שבו שוכן עכשיו מלון פטרה. (מהגג שלו נשקף עם שחר מראה מהמם של גגות ירושלים העתיקה וכיפתיה.)

במרחק של כמה עשרות מטרים משם עומד הבניין שנבנה על־ידי איברהים באשה, בנו של מוחמד עלי, שליט מצריים, שכבש את הארץ לפני 150 שנה ופתח למעשה בהיסטוריה החדשה שלה. עכשיו יש בו עשרות בתי־מלאכה וזעירים, שבהם מייצרים גפות לנעליים של תנויות רחוב ריונגוף. באמצע היה זה סקרטיין של התורכים.

בכיכר ברובע הנוצרי עומדת מיוקרה שאינה פועלת. פעם היתה זאת כיכר של כורסקאים, והסירחון במקום היה נורא. (משוט נבלות בשוק...) אז באו לארץ המוני צליינים עניים ואדוקים מרוסיה הצארית. הנשים היו מסירות את טבעותיהן ועגיליהן למען הכנסיה. הבישוף ארטימוס הפך את הטבעות לכסף, קנה את השוק והקים את המיוקרה. לכן נקראת הסימטה על שמו.

כמה צערים משם עומד המוריטאן. מוריטאן פירושו כפרסית בית־מחסה (לחולים או למשוגעים). הבניין הוקם על־ידי צלאח־אל־דין. אחרי־כך הגיע השטח הזה לירי המלך האוסטרי, בתפקידו

כקיסר „הרייך הרומאי הקדוש של האומה הגרמנית“. כשהמלך הפרוסי הפך לקיסר של גרמניה, העבירו לו התורכים את הרכוש. היה על כך ויכוח, כי האוסטרי טען שהרכוש הוא שלו לא מפאת היותו קיסר של הרייך הגרמני, אלא מפאת היותו שליט קאטולי. זה לא עזר לו, כי הסולטאן היה אז בעלי־ברית של הגרמנים. הקיסר הגרמני בנה את הכנסיה הלותראית, למען הפרוטסטנטים שבארצו, את מוסר סנט־ג'וזף למען תניניו הקאטוליים, את בית־החולים אוגוסטה ויקטוריה בהרצפופים למען אשתו, ואת בית־הספר לכנות שומדים מול שער־דמשק.

כל המעצמות של אז שמו עין על ירושלים. הצרפתים חדרו לארץ בתור מגיני הקאטולים. הרוסים של הצאר הסתמכו על העדה האורתודוקסית. לאנגלים לא היה על מי להסתמך. לכן הפכו מגיני היהודים. הם שלחו ארצה בישוף כדי לנצר אותם כשזה לא הצליח, הסתפקו ביהודים כיהודים. הם „הגנו“ עליהם. (ראה פרשת מונטיפיורי. אבל את זה לא מלמדים בכתייהספר שלנו כך.) גם הקיסר הגרמני הסתמך על היהודים בארץ. (זה שייך לפרשת פגישתו עם הרצל בירושלים. גם זה לא נלמד כך בכתייהספר.)

ליד הרהיבית עומדים שני בניינים גדולים, זה מול זה. אחד מהם היה פעם כלא לנרונים־למוות, האחר היה כלא לנרונים למאסר־עולם.

יש כאן, שבו עברו בשעתו כל הסחורות שנכנסו לעיר העתיקה. במקום זה נגבה עליהן מס. הצליינים המוסלמים שבאו מכל הארצות לירושלים, בדרכס למכה, הביאו עימם סחורות שונות כדי לממן את הנסיעה — אריגים מהודו, שנהב מאפריקה. הכוכים בחאן שימשו למכירתם. עכשיו שיכן בהם הווקפ המוסלמי גלי־מורים עניים.

כמקומות רבים צבועים קירות של בתים בצבע לבן, ועליו נקודות ססגוניות עליוות, פרחים גדולים, ציור של הכעבה של מכה, ציור של דגל אלמוני (בעזרת הרימיון, אפשר להכיר בדגל פלסטיני, אבל הצבעים שונים, מחשש עין הרע.) הכל מכוסה בסימטות גדולות. לא סימטות של פת"ח (את אלה גילינו על קירות אחרים) אלא שיריהלל לחאג' המהולל, בעל הבית, שחזר זה עתה ממכה.

אחד האתרים הוא הבית שבו גר יאסר ערפאת בהסתר, בשנת 1968. גם עליו מצביעים בגאווה.

פיתאום נעצר הסיור שלנו. כסימטה הצרה והחשוכה עברה על פנינו קבוצה של מתנחלים קולונים, הבושייכיות, נושאי תתי־מיקלעים, ורחקו אותנו בכוח אל הקיר. הם היו בדרכס „הביתה“, לאחד מאתרי־ההתנחלות שלהם ברובע המוסלמי, שנועדו ליצור חיכוכים וזעם. איש אינו וועם על היהודים ברובע העירי. ואולי כדאי להזכיר: בכל המשת ימי שהותי בעיר העתיקה, ביום ובלילה, בבוקר ואחרי חצות, לא ירדתי רגע אחד של פחד. לא היה ממה.

התפילה האבודה

בוויא רולורוה, תניביהיסורים של ישוע, יש בית־קפה קטן. שם אני אוהב לשבת על שרפוף, בסימטה, ולעשן נרגילה. (בעיניי זהו תענוג גדול. וגם כריא. איך גילו זאת הערבים לפני מאות בשנים, לפני שמישהו שמע על הסרטי?)

במקום עוברות קבוצות של צליינים נוצריים, בני כל האומות. בראש כל קבוצה צוער, ברדר כלל, כומר. הצליינים האדוקים עוצרים ליד כל „תחנה“ מתנחות נתיבי־היסורים, ומתפללים. לכל תחנה יש תפילה מיוחדת משלה. בספרי התפילות מסומנת כל תפילה תוך ציון המקום.

קבוצה אחת ובה זקנים ונכים, הגיעה לתחנה השביעית, ואז נכחה לרעת כי קרה בילבול: היא הגיעה רק לתפילה השישית באיזשהו מקום לאורך הדרך התבלבלו התפילות. מה עושים? פרץ ויכוח. הציעו לחזור אל התחלה, ליד שער־האריות, ול־עבור את כל הנתיב מחדש, כדי לחזור על התפילות הנכונות במקומות הנכונים. היו שהתנגדו. היה חם מאוד. לבסוף הושגה פשרה: עמדו וחזרו במקום על כל התפילות.

המעריצים של שרון

בימים האחרונים התפרסמו גילויים שונים על ויליאם קייסי, ראש הסייאייא בימי רונלד ריגן, שנפטר מגידול רחל אצטני, תולעים הזוח

בין השאר סופר עליו כי התפעל מאוד כשנפגש עם אריאל שרון. הוא ראה בשרון הוגה־דיעות גדול, גנרל מעולה, פטריוט דגול.

זה הזכיר לי משהו. כשהינן אותי פעם ברונו קרייסקי ללוות אותו במסע־בחירות שלו כערייהשדה ביום א' נסענו במכונית השדר שלו, ובין אסיפה לאסיפה שוחחנו. על הא ועל דא.

השיחה התגלגלה לאישיותו של אריאל שרון. קרייסקי ידע שכתבתי הרבה על האיש, והתעניין לשמוע מה דעתי עליו. תיארת לו את שרון, כפי שהתרשמתי ממנו, באובייקטיביות רבה ככל שאני מסוגל. שירתתי את דרר־המחשבה של שרון, סיפרתי על כישרונו לפשט דברים גדולים ולכנות תפיסות ברורות ומוכנות־לכלל, המספקות לבעיות סבוכות פיתרונות „פשוטים“ ומשכנעים, המשווים טטים על גבי מפות. זה היה כמה חודשים לפני מילחמת־הלבנון.

בעודי מתאר את האיש, שיה קרייסקי את דבריו וקרא ביאוש: זה בדיוק סוג של מנהיג שימ" צא חן בעיני האמריקאים; בפנטגון יעריצו אותו“

אנשי מיסמרהגבול ברובע המוסלמי בעיר העתיקה